

Vojenská terminologie a její invarianty

Článek pojednává o dosavadním stavu vojenské terminologie z pohledu obranné standardizace a další možné perspektivy. Vychází z předneseného příspěvku na 2. terminologické konferenci na VA v Brně. Autor je pracovníkem odboru obranné standardizace HÚ OSKSOJ. V publikované části jsou rozvedeny některé nejčastější nedostatky, s nimiž se setkáváme při posuzování kvality překládaných terminologických dokumentů.

Invarianty vojenské terminologie

Pro úvod mého vystoupení jsem si dovilil vypůjčit matematický pojem „invariant“ jako objekt, který se nemění při jednotlivých transformacích, přechodech mezi jednotlivými souřadnými soustavami apod. Také v našem prostoru vojenské terminologie by bylo možné obrazně nalézt několik takových invariantů, o které se lze opírat při častých personálních nebo organizačních proměnách.

I když si nemyslím, že sděluji něco zásadně nového, dovoluji si tyto objekty pojmenovat. Především jde o následující prvky:

- Česká republika je řádným členem NATO, a to jako celek, nikoliv jen ozbrojené síly.
- Vojensky významná terminologie je v rámci NATO standardizována prostřednictvím dokumentu STANAG 3680, který představuje tzv. krycí normu pro spojeneckou publikaci NATO s označením AAP-6. Tento dokument představuje základní dokument NATO v této oblasti.
- Oficiálními jazyky NATO jsou i nadále francouzština a angličtina (současně) a všechny standardizační dokumenty STANAG jsou povinně publikovány v obou jazycích.
- Pojmy a jejich definice jsou v NATO poměrně proměnlivé, každoročně se v posledních třech letech dokument AAP.6 změnil tak z pěti procent.
- Česká republika se musí touto problematikou umět vypořádat v českém jazyce.

Při poslední konferenci v roce 1999 byl stav takový, že tehdejší naše oddělení pro koordinaci standardizace ve struktuře sekce obranné politiky MO zahájilo z celkem praktických důvodů úsilí u sjednocování vojenské terminologie tehdejším prvním vydáním překladu shora uvedené publikace AAP-6 (V). Přitom se zdálo, že na bojišti vojenské terminologie jsou asi tak tři zakopané tábory, které se navzájem postřelují. Pokusím se je stručně popsat aniž tuto otázku budu konkrétněji personifikovat.

První skupinu bylo možné definovat jako zastánce přejímání výrazů urychleně do našeho prostředí pokud možno v anglickém jazyce a přehlízet francouzštinu jako nějakou nižší jazykovou kastu. Do druhé skupiny bych zařadil zastánce pouze českých výrazů, pokud termín nebyl zaveden „názvoslovnou normou“ jako interním norma-

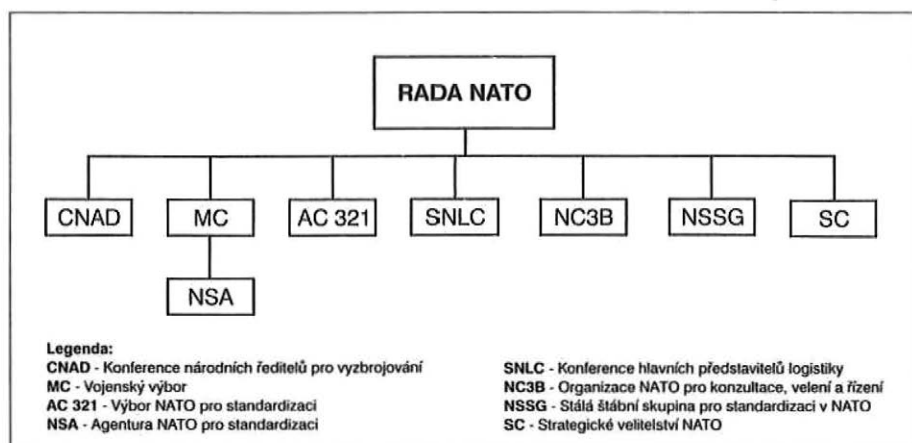
tivním aktem rezortu MO. Ve třetí skupině bylo možné vidět zastánce stávajícího stavu bez ochoty cokoliv nového na tomto poli měnit. Do toho jsme vstoupili my jako prvek, který se usiluje v souladu s pravidly NATO nastavit v našem prostředí proces ratifikace (přejímání) a implementace (zavádění) standardizačních dokumentů, a to včetně terminologických.

Jednání první terminologické konference bylo pro nás velmi poučné a alespoň nastavilo určité mantinely, ve kterých bychom se měli pohybovat. Samozřejmě, tento proces neprobíhal hladce a prošli jsme dalšími třemi reorganizacemi, nicméně problematika standardizace spolu terminologií nám zůstávala. Velkým poučením pro nás byly zkušenosti, které nám byly ze strany NATO velmi ochotně předávány.

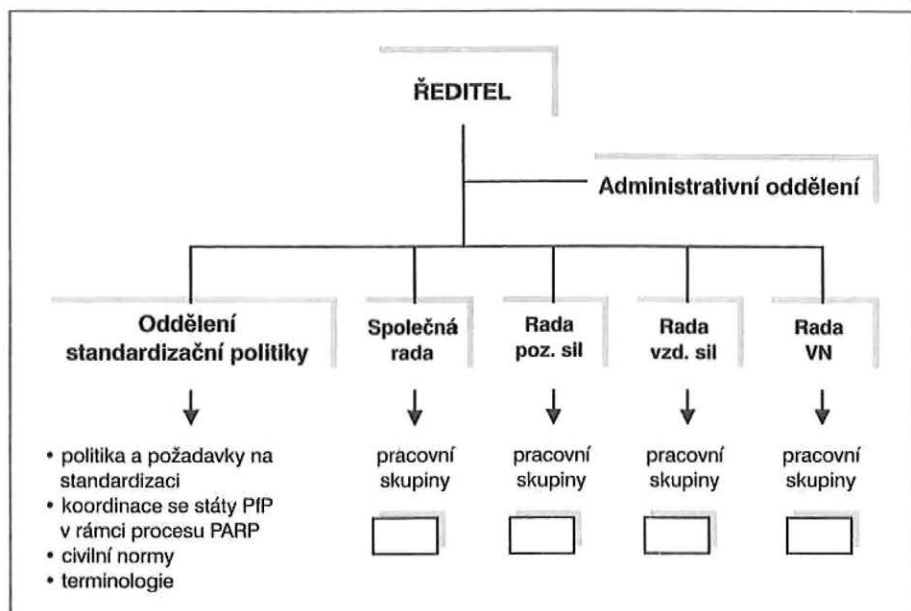
Ještě jedna poznámka. Jistě každý zná projevy našich představitelů, které se jen hemží anglicismy a dalšími cizojazyčnými prvky. Určitě to není proto, aby byli tito lidé zajímaví, ale je to nedostatek včas poskytované české terminologie. Často zní otázka, jaká je vlastně v NATO angličtina oficiální. Z hlediska standardizace lze celkem úspěšně tvrdit že právě taková, jaká byla standardizována (prostřednictvím STANAG 3680).

Aktuální otázky standardizace v NATO

Než se dostanu ke konkrétnímu řešení jak jsme postupovali, dovolím si krátký exkurz do prostředí NATO. V této organizaci do standardizace působí více než 300 různých pracovních skupin, výborů, komisí, rad atd. V současnosti existuje pro řízení této problematiky celý soubor orgánů, začleněných do tzv. organizace NATO pro standardizaci (NSO), v jejímž čele stojí **výbor NATO pro standardizaci** (viz obr. 1) Tento výbor je přímo řízen generálním tajemníkem NATO a Česká republika jako všechny ostatní země má zde své řádné zastoupení.

Obr. 1

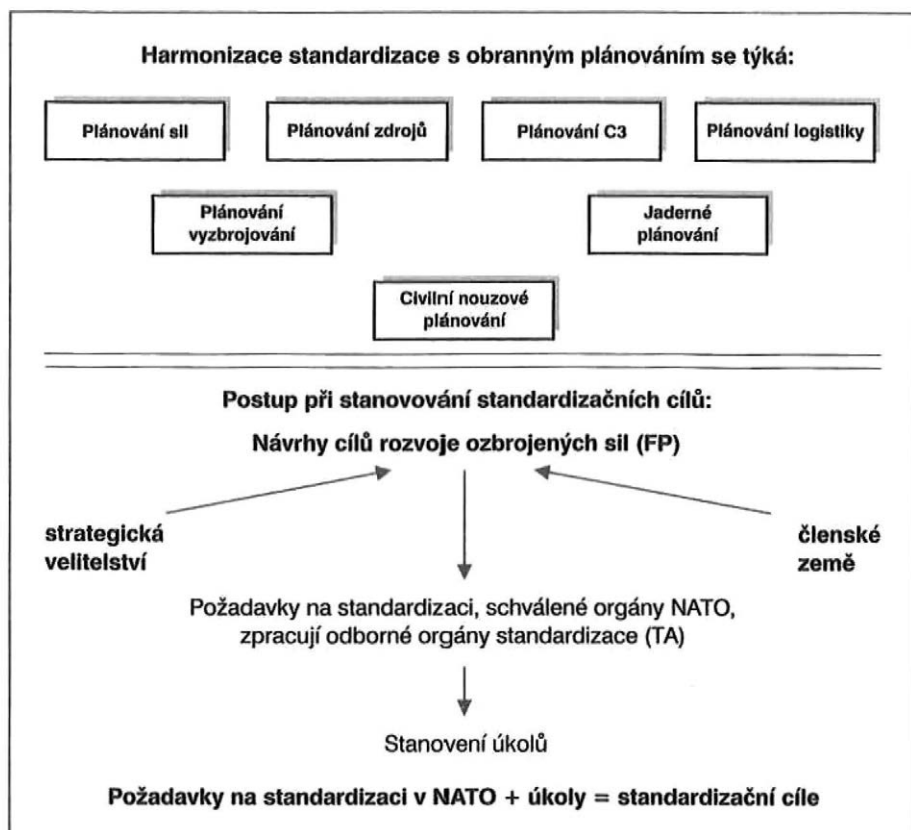
Obr. 2

K praktickému řízení celé této problematiky byla od 1. ledna 2001 nově vytvořena **Agentura NATO pro standardizaci (NSA)** jako nástupnická organizace po tzv. Vojenské agentuře pro standardizaci, které tímto byla transformována (viz obr. 2). V organizační struktuře NSA je také začleněn tzv. **koordinátor terminologie (TC)**, jehož hlavní úlohou je řídit celý proces tvorby nové vojenské terminologie a zajišťovat provázanost terminologie mezi jednotlivými oblastmi.

Také je třeba zmínit, že samotný pojem „standardizace“ byl revidován a z jeho struktury byl vydělen pojem **interoperabilita**. Tomuto pojmu bylo v loňském roce přidělena kvalitativně zcela nová definice a úloha. V současnosti je tento pojem chápán jako cílový stav všeho snažení v NATO. Jde o to, aby jednotky, které nějak mezi sebou spolupracují, byly interoperabilní.

Také pojem **standardizace** byl nově definován, a to s ohledem na zvýšení důležitosti celé této oblasti a jejím důsledným provázáním s procesem obranného plánování, se zařazením do tzv. dotazníku hodnocení obranných schopností (DPQ) každého členského státu, který je základem dvouletého cyklu obranného plánování (viz obr. 3).

V současné době probíhá v NATO na poli vojenské terminologie přehodnocování programu, kterým se tato problematika v NATO řídí. Je poukazováno na velmi častou neprovázanost mezi odbornými publikacemi v rámci jednotlivých výborů a dokumentem AAP-6, kterému vojenský výbor NATO stanovuje nejvyšší stupeň ve struktuře vydávaných terminologických dokumentů. Tento přehodnocovací proces má být ukončen v červnu tohoto roku. Nicméně již bylo přijato jako základ, že důležitá

Obr. 3

vojenská terminologie musí být standardizována na nejvyšší úrovni standardizace, tedy shodnosti (*commonality*).

Terminologický program rezortu MO

Nyní bych se vrátil k tomu, co jsme na tomto poli podnikali během těchto dvou let i přes jednotlivé probíhající transformace.

Ve spolupráci s ostatními složkami se podařilo do vlády České republiky a do Parlamentu České republiky předložit zákon číslo 309/2000, který se v oblasti standardizace vztahuje na všechny rezorty ČR. HÚ OSKSOJ přitom vystupuje jako hlavní orgán pro tuto činnost.

Dále byl vydán rozkaz MO číslo 8 ze 14. ledna 2000, který formálně upravuje konání jednotlivých složek v rezortu MO za účelem realizace procesu přejímání (ratifikace) a zavádění (implementace) standardizačních dohod (STANAG).

V rámci rezortu MO jsme nadále rozšiřovali spojenecké publikace, které se vztahují k vojenské terminologii. Podařilo se nám zorganizovat vznik orgánu, který završuje celý proces standardizace v našich podmínkách včetně návazností na NATO. Jako pracovní fórum tohoto orgánu jsme statutárně ustanovili **výbor pro terminologii**. Svým složením je tato struktura přimknuta ke struktuře řízení standardizace.

Řízení výboru je realizováno z úrovně oddělení administrativní standardizace a terminologie. Výbor má následující odborné skupiny:

- A) Obecné problémy vojenství - pplk. Ing. Martin Wrana.
- B) Pozemní síly - pplk. Ing. Petr Gajdoš.
- C) Vzdušné síly - mjr. Ing. Václav Česal.
- D) Vojenské zpravodajství - kpt. Ing. Jiří Klepetko.
- E) Skupina komunikačních a informačních systémů pplk. doc. Ing. Luděk Lukáš, CSc. (K110 VA v Brně).
- F) Logistika - pplk. Ing. Zbyněk Bartoška.
- G) Vyzbrojování - pplk. Ing. Jaroslav Stojan.
- H) Geografie - Mgr. Hana Fišarová (Hlavní úřad vojenské geografie).
- I) Vojenská bezpečnostní politika a obranné plánování - pplk. Ing. Petr Žurek.
- J) Vojenské zdravotnictví - Ing. Jan Formánek.
- K) Vojenské školství, sociální a personální politika - plk. Ing. Miroslav Kalina.

Výbor se řídí schváleným programem a statutem, a podrobné informace jsou publikovány v rámci celoarmádní datové sítě na adrese www.stand.acr Jeho činnost je především zaměřována na kvalitativní posuzování českého názvosloví, které je přejímáno z NATO. Do tohoto procesu máme snahu zapojit co nejširší okruh pracovníků.

Hlavní body tohoto programu jsou následující:

- ▲ Cíl - podpora sjednocování vojenské terminologie.
- ▲ Hlavní úkoly / projekty - anglicko-český slovník.
- ▲ Francouzsko-český sborník.
- ▲ Aktualizace terminologických dokumentů NATO v českém prostředí.
- ▲ Zavádění překladových nástrojů pro sjednocování databáze.
- ▲ Posuzování překládaných standardizačních dokumentů.
- ▲ Sjednocení cizojazyčných názvů rezortu MO a AČR.

Dalším perspektivním úkolem je **vypracování Českého obranného standardu pro oblast vojenské terminologie** - ČOS jako střešového dokumentu, v rámci kterého bude možné pružně vydávat podle potřeby oborové terminologické dokumenty, jejichž platnost přesáhne rezort MO.

Z tohoto také vyplývá, že se jedná o určitý druh služby na poli terminologie a standardizace. Jejími uživateli jsou pak nejrůznější pracovníci v rezortu MO, ve vzdělávacích a překladatelských centrech a také v zahraničí.

Dalším krokem, který jsme realizovali, je zavádění informačního systému standardizace (ISSTAN), jehož prostřednictvím umíme aktuálně podávat nejdůležitější informace na tomto poli včetně terminologie.

Na základě doporučení z NATO jsme realizovali nákup programových nástrojů TRADOS, které jsou i v NATO využívány k realizaci překladatelských prací, publikování slovníkových databází apod. V našich podmínkách se jedná o prostředek MULTITERM a dále Workbench. Pro podrobnější informace o těchto produktech lze na internetu sáhnout do domény www.trados.com. Prostřednictvím tohoto produktu budeme veškeré zpracované terminologické dokumenty (slovníky a zkratky) publikovat pro nejširší veřejnost na stránkách Intranet ve formátu HTML. Základní verzi předpokládáme nabízet od druhé poloviny tohoto roku.

Ve spolupráci s Vojenským úřadem pro vědu, vývoj a obranné technologie jsme vyhlásili projekty obranného výzkumu TERMINOLOGIE-I (Anglicko-český vojenský slovník) a TERMINOLOGIE-II (Francouzsko-český sborník pojmů a definic). První je zpracováván v rámci Ústavu jazykové přípravy v VA v Brně a druhý je realizován prostřednictvím mezinárodně zastoupeného řešitelského týmu a hlavním řešitelským pracovištěm je katedra cizích jazyků ve VVŠ PV ve Vyškově.

Vzhledem k tomu, že hlavní řešitelé nabídli k publikaci své prezentace, nepovažuji za nutné se k těmto projektům sám v dané chvíli vyjadřovat.

Jistě není všechno ideální, avšak jsem přesvědčen, že toto je cesta k postupnému sjednocování vojenské terminologie. Určitě využijeme veškeré konstruktivní návrhy jak tuto službu v oblasti terminologie zkvalitníme.

* * *

Na závěr bych si dovolil uvést následující kontaktní adresy jak na naše pracoviště, tak i na pracoviště mimo rezort MO, aneb - jak se o nás lidé dozví:

- **ředitel odboru:**
plukovník gšt. Ing. Josef Veselý
náměstí Svobody 471, 160 01 PRAHA 6, tel. 201289
- INTRANET (CADS) <http://www.stand.acr> INTERNET (e-mail): defstand@army.cz
ŠIS: Stojan MIS: Stojan, Jaroslav
- **Úložna standardizační dokumentace:** (fax: 213 929)
Tel. 217 393 o.z. Eva Svobodová, o.z. Karel Kozák
- **Dostupnost na ISSAN:**
www.stand.acr - Intranet - Celoarmádní datová síť
ŠIS: - Navigátor ŠIS: - Intranetové odkazy - Stránky lokalit -
- Intranet Praha (Vítejte-stránka GŠ): - Vstupte - zrcadlo - stand.acr - ISSTAN
- Informace přímo na odboru obranné standardizace (fax 213 929, tel. 217 393)
- **Dostupnost na odbor kompatibility s právem EU při vládě ČR:**
- <http://ISAP.vlada.cz> - slovník odboru kompatibility s právem EU